

ЕКОЛОГІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ГРОМАД: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРОБЛЕМ

А.О. Соколова, к.е.н., доцент

Н. П. Голій

Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Західного Полісся НААН

Багаті природні ресурси та агроекологічні умови волинського Полісся є основою, матеріальним базисом сільськогосподарського виробництва та життєдіяльності сільського населення. Часто розвиток галузей аграрної економіки в регіоні відбувається без урахування вимог охорони навколишнього природного середовища та за відсутності ефективно діючих правових, адміністративних і економічних механізмів природокористування. Метою роботи є оцінка стану навколишнього природного середовища та екологічних умов життєдіяльності й господарювання сільського населення поліських районів Волинської області.

Об'єктом детального дослідження екологічних проблем розвитку сільських територій Волинської області обрано Хотешівську сільську раду Камінь-Каширського району, яка включає 2 населених пункти – с. Хотешів та с. Котуш. Розташовані дані населені пункти на північному заході території області. Відстань до районного центру (смт Камінь-Каширський) складає 25 км, до найближчої залізничної станції – 27 км. Його сусідами на сході є село Добре, на північному сході село Котуш, на заході – село Мельники-Річицькі Ратнівського району[1]. Досліджувана сільська громада має багатий історичний досвід свого функціонування, проте, як і більшість поліських територій, характеризується рядом екологічних проблем.

Поселення розташоване на дерново-підзолистих, піщаних, глиняних, супіщаних ґрунтах. Місцевість рівнинна з великими болотистими масивами, зокрема Кожух, Глушка, Добуське, Садки та ін. Багато боліт на сьогодні осушено з купинним мікрорельєфом. На території Хотешівської сільської ради відсутні родовища корисних копалин місцевого значення. З корисних копалин на території села є запаси торфу в урочищі Мох, та незначні запаси глини та піску [2, с. 64].

З південного боку село прикрашає озеро Свирине. Це невелике заплавне озеро, яке має зв'язок з річкою Турія, особливо під час весняної повені. На сьогодні озеро близьке до загибелі, воно

заболочується, заростає, йому потрібна допомога людини, щоб прочистити його дно, поглибити. На заході знаходиться озеро Сірче. Це озеро значно більше і глибше, з двох сторін охоплене масивом лісу. В ньому водяться різні види риб, є багато раків, а це є ознакою того, що озеро «живе». Раки – це природний індикатор чистоти водойми. В останні роки на озері поселилося кілька сімей красенів-лебедів. Саме вони стали окрасою теперішнього ландшафту озерного краю.

На сході і південному сході від села протікає річка Турія, загальна довжина якої 184 км, площа басейну 2900 км². Особливо повноводною буває в період сильних дощів, може і пересихати в окремих місцях в особливо засушливі роки. В річці водяться різні види риб, живуть ондатри, які в останні роки майже винищені, зустрічаються бобрі. У 60-70-х рр. минулого століття в заплавах Турії видолилася значна кількість диких качок.

Різноманітною є флора села. В навколишніх лісах ростуть сосни, берези, осики, граб, ялина, тополя, в заболочених зниженнях рельєфу – вільха. Багато в лісах чорниць, лохин, брусниць, малини, ожин, вересу. Є незначні площі в заболочених низовинах ще й журавлина. Долину річки вкривають болота і заплавні луки. Науковці налічують багато видів спорових і насінних рослин. В лісі, поблизу урочища «Марків Кут», є заказник по збереженню Чорного Лелеки. В лісі можна зустріти диких кабанів, зайців, лисиць, косуль, практично зникли вовки. Водяться і такі рідкісні птахи як сірі чаплі, поблизу озера Сірче в навколишньому лісі [2, с. 65]. Нинішня кризова екологічна ситуація в досліджуваному регіоні сформувалась внаслідок нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного потенціалу.

Станом на 1.01.2015 р. площа земель сільської ради складає 5576,01 га, з них орної землі лише 1223,51 га. Слід зазначити, що в структурі земельного фонду значна частина непродуктивних земель – чагарники, залежі та перелоги, заболочені землі. В структурі землекористувачів переважають громадяни (41,8 %), яким надано у власність та користування 2328,35 га. Лісогосподарським підприємствам (ДП «Камінь-Каширське лісове господарство» та ДП СПАП «Камінь-Каширська проліс») передано у користування 1666,68 га лісових та лісовкритих площ. Загальна площа земель закладів, установ, організацій транспорту, зв'язку, підприємств та установ природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення у сумі становлять 81,52 га.

З метою виявлення громадської думки щодо проблем, переваг та пріоритетів розвитку Хотешівської сільської ради було проведено анкетне

опитування населення сіл Хотешів та Котуш. Всього було опитано 100 жителів місцевості. Серед учасників анкетного опитування чоловіки склали 41,0 %, а жінки – 59,0 %. За віком розподіл респондентів наступний: до 35 років – 27 осіб (27 %); від 35- до 55 років – 59 осіб (59 %); понад 55 років – 14 осіб (14 %). Із загальної кількості опитаних вищу освіту мають 9,0 % респондентів; незакінчену вищу – 2,0 %; середню спеціальну – 31,0 %; середню – 58,0 %.

Таблиця 1

Результати відповідей на запитання «Що, на Вашу думку, сприятиме екологічній безпеці Вашої громади?»*

Варіанти відповідей	Усі респонденти		У тому числі за віковими групами					
			до 35 років		36-55 років		понад 55 років	
	кіль-сть відпов.	%	кіль-сть відпов.	%	кіль-сть відпов.	%	кіль-сть відпов.	%
Збереження родючості ґрунтів	51	35,3	14	42,4	32	36,0	5	22,7
Протирадіаційні заходи	13	9,0	5	15,5	6	6,7	2	9,1
Збереження і примноження лісового фонду	38	26,3	8	24,1	21	23,6	9	40,9
Збереження водного фонду	14	9,7	1	3,0	9	10,1	4	18,3
Забезпечення якісною питною водою	8	5,5	1	3,0	6	6,7	1	4,5
Розвиток альтернативних джерел енергії	5	3,8	1	3,0	4	4,5	-	-
Вирішення проблеми твердих побутових відходів	14	9,7	3	9,0	10	11,3	1	4,5
Інше	1	0,7	-	-	1	1,1	-	-
Всього	144	100,0	33	100,0	89	100,0	22	100,0

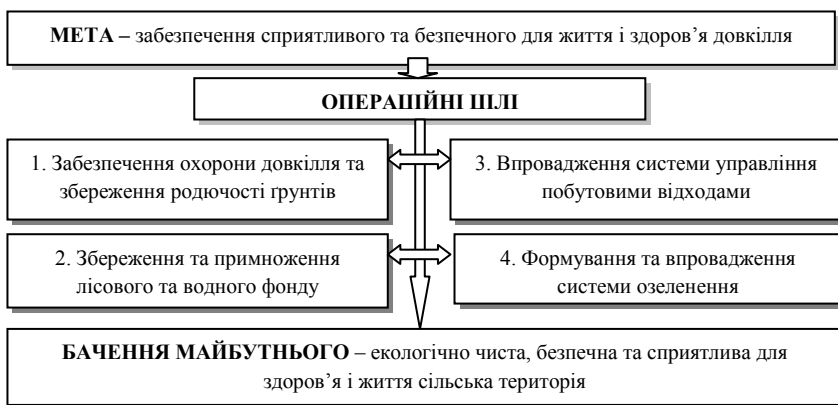
Примітка.* – кількість відповідей перевищує кількість респондентів, оскільки за умовами анкети респонденти могли вказувати декілька (максимум три) варіанти відповідей.

Для формування екологічної безпеки на території Хотешівської сільської ради, як вважають опитані її жителі, необхідно, насамперед,

гарантувати збереження родючості ґрунтів (35,3 % відповідей) і лісового фонду (26,3 %) та вирішити проблему твердих побутових відходів (9,7 %) й впровадження протирадіаційних заходів (9,0 %) – табл. 1.

Проблемними для мешканців досліджуваної сільської ради є відсутність централізованого вивозу сміття та необлаштованість сміттєзвалищ. Рішенням сільської ради для функціонування 4 сміттєзвалищ (3 в с. Хотешів та 1 в с. Котуш) виділено відповідну площу та оформлено паспорти, проте ця проблема залишається невирішеною. Також жителів громади турбує нераціональне використання лісових ресурсів, часто можна спостерігати неконтрольовані рубки та заготівлю деревини. Найменш важливим напрямом у цьому відношенні визначено розвиток альтернативних джерел енергії (3,8 %). Отже, сучасний стан розвитку Хотешівської сільської ради вимагає екологічної орієнтації та розробки принципово нових підходів до організації та управління природокористуванням.

Основне завдання стратегії розвитку Хотешівської сільської ради на період до 2020 р. є – обґрунтування пріоритетних напрямів та шляхів створення добробуту населення, вирішення його соціальних проблем на основі ефективного використання кліматичних, мінерально-сировинних та організаційно-економічних чинників. Одним із стратегічних напрямів визначено безпечне та сприятливе для життя і здоров'я довкілля. На рис. 1 та в табл. 2 наведено дерево цілей та заходи, які забезпечать вирішення екологічних проблем розвитку Хотешівської сільської ради.

Рис. 1. Мета, цілі та бачення майбутнього для вирішення екологічних проблем розвитку сільської громади

Таблиця 2

Заходи, спрямовані на вирішення екологічних проблем розвитку Хотешівської сільської ради Камінь-Каширського району Волинської області

Операційні цілі	Заходи, їх зміст
1. Забезпечення охорони довкілля та збереження родючості ґрунтів	1.1. Проведення Волинським обласним Центром охорони родючості ґрунтів і якості продукції комплексного агрохімічного обстеження ґрунтів території сільської ради
	1.2. Забезпечення інформаційно-консультаційної роботи щодо заходів по збереженню та підвищенню родючості ґрунтів
	1.3. Організація екологічного навчання сільських жителів з питань ведення органічного виробництва в ОСГ
	1.4. Проведення зустрічі мешканців сільської ради з науковцями Волинської ДСГДС ІСГЗП щодо складання сівозмін та розробки заходів з вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції
	1.5. Розробка та впровадження програми охорони довкілля
2. Збереження та примноження лісового та водного фонду	2.1. Справляння податків із заготівельників лісосировини
	2.2. Не допускати несанкціонованих рубок лісу та вивезення лісосировини
	2.3. Розробити та виконати проекти очистки річок, озер, джерел та інших водойм, які знаходять на території сільської ради
	2.4. Здійснити поточний ремонт стічних каналів та містків
	2.5. Забезпечити щорічне дослідження води з громадських криниць на предмет її якості
3. Формування та впровадження системи управління побутовими відходами	3.1. Налагодити систему централізованого збору та вивозу сміття
	3.2. Впорядкувати стихійні сміттєзвалища на території сільської ради та не допускати їх виникнення
	3.3. Забезпечити виготовлення паспорту на сміттєзвалище
	3.4. Розробити систему оплати за збір та вивіз побутового сміття з мешканців сіл
	3.5. Завершити розробку проектно-кошторисної документації для проведення централізованого водопостачання та каналізації
4. Формування та впровадження системи озеленення села	4.1. Розробити програму озеленення Хотешівської сільської ради
	4.2. Розробити та виконати комплексну програму розвитку рекреаційних зон на території сільської ради
	4.3. Організувати проведення конкурсу «Зразкове подвір'я» та «Краща вулиця»
	4.4. Впровадження комплексу протирозійних заходів та заходів, спрямованих на попередження ерозійних та деградаційних процесів у сільськогосподарському землекористуванні
	4.5. Відновлення систем полезахисних лісонасаджень

Отже, в сучасних умовах функціонування сільських територіальних громад дуже важливим є дотримання принципів

природозбереження та екологізації економіки, що є процесом неухильного й послідовного впровадження системи правових, управлінських, технологічних та інших заходів, які дозволяють мінімізувати негативний вплив господарської діяльності на сільських жителів.

Література

1. Денисюк Т. В. Літопис Камінь-Каширщини : Історико-краєзнавчий нарис / Т. В. Денисюк. – Луцьк : Надстиря, 2001. – 524 с.
2. Шуйчик В. Ф. Короткий нарис історії села Хотешів / В. Ф. Шуйчик. – Луцьк, 2006. – 76 с.